

Список литературы:

1. Хоффман С.С. Энергетическая безопасность Беларуси: анализ основных подходов / С.С. Хоффман // Журн. междунар. права и междунар. отношений. – 2012. – № 1. – С. 80-89.
2. Шенец, Л.В. О Концепции энергетической безопасности Республики Беларусь / Л.В. Шенец // Энергет. стратегия. – 2007. – № 1. – С. 8-12.
3. Экономия и бережливость – главные факторы экономической безопасности государства : Директива Президента Республики Беларусь от 14 июня 2007 г. № 3 [Электронный ресурс] // Национальный правовой портал Республики Беларусь. – Режим доступа : <http://pravo.by/>. – Дата доступа:12.11.2013.
4. Энергетический баланс Республики Беларусь : статистический сборник // [редколлегия:В.И. Зиновский и др.].–Минск : Национальный статистический комитет Республики Беларусь, 2013. – 139 с.
5. Стратегия развития энергетического потенциала Республики Беларусь : Постановление Совета Министров Республики Беларусь от 09 августа 2010 г. № 1180 [Электронный ресурс] // Национальный правовой портал Республики Беларусь. – Режим доступа : <http://pravo.by/>. – Дата доступа: 28.08.2013.

Камоцкая Н. І.

Міжнародний університет «MITSO»

ОЦІНКА ПАЛИВНО-ЕНЕРГЕТИЧНОГО КОМПЛЕКСУ РЕСПУБЛІКИ БІЛОРУСЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО РОЗВИТКУ

Резюме

Проведений аналіз та дана оцінка паливно-енергетичного комплексу Білорусі, що включає в себе паливну та електроенергетичну промисловість, основним завданням якого є надійне та безперервне забезпечення споживачів республіки паливом й енергією.

Ключові слова: паливно-енергетичний комплекс, паливна промисловість, нафта, газ, електроенергія.

Kamotskaya N. I.

International University «MITSO»

THE RATING OF THE FUEL AND ENERGY COMPLEX OF REPUBLIC OF BELARUS AND ITS PROSPECTS

Summary

The analysis and the assessment of the fuel and energy complex of Belarus, which includes fuel and electricity industry, the main objective of which is to provide reliable and continuous providing of fuel and energy to the customer of the republic.

Key words: fuel and energy complex, the fuel industry, oil, gas, electricity.

УДК 336.72

Лига А. О.

Кузьменко С. С.

Донецький національний університет економіки и торгівлі імені Михайла Туган-Барановського

ІННОВАЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРИСУТНОСТІ ТНК НА СВІТОВОМУ РИНКУ

Стаття присвячена дослідженню особливостей і напрямків діяльності ТНК в умовах глобалізації. Розглянуто сучасний стан ТНК і напрямки зміни характеру їх діяльності в світовій економіці, ступеня їх впливу на економіку країн. Виявлено чинники, які мають вплив на міжнародну конкурентоспроможність ТНК.

Ключові слова: ТНК, багатонаціональна корпорація, індекс транснаціоналізації, інновації, іноземні активи.

Постановка проблеми. Передумовами виникнення ТНК стали процеси розширення виробництва за рамки однієї країни, інтенсифікація виробничої кооперації, а також збільшення концентрації капіталу і його вивезення на територію іншої держави в умовах прискореного розвитку факторів виробництва. Дані процеси значно прискорилися під дією посилення глобалізації світової економіки. Міжнародні процеси свідчать, що діяльність ТНК безпосередньо впливає не тільки на економічний розвиток країн, де розташовані їхні дочірні структури, а й на окремі сектори світової економіки. Більш того, відбувається ескалація тиску ТНК на розвиток самих процесів глобалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам дослідження феномену ТНК, економічно-

го механізму їх функціонування, пріоритетів та проблем розвитку в умовах глобалізації присвячено роботи зарубіжних і вітчизняних науковців. Авторами Р. Робінсоном, С. Кіндлбергером, Х. Перлмутером, Ф. Рутом, С. Хіршем, Т. Ангмоном здійснений аналіз передумов, етапів формування і факторів розміщення транснаціональних компаній. С. О. Якубовський, Ю. Г. Козак, В. Є. Новицький, О.І. Рогач, О.А. Швиданенко, В. Ю. Шевченко визначили вплив прямих іноземних інвестицій ТНК на конкурентоспроможність країн та на галузі економіки.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У вітчизняних і зарубіжних дослідженнях, які присвячені ТНК, основна увага зосереджена на питаннях вивчення теоретичного

фундаменту їх розвитку без урахування операційної діяльності корпорацій, а також суперечливих моментів з якими їм доводиться стикатися в процесі функціонування. При цьому характер діяльності ТНК, напрями зміни їх профілю в умовах глобалізації, а також фактори впливу на ці процеси вивчені і представлені в літературі недостатньо. У зв'язку з цим вивчення ТНК як глобального суб'єкта і пов'язаних з цим процесів є актуальним в сучасних умовах. Актуальність теми дослідження визначається і різким загостренням міжфірмового протистояння в умовах світової фінансово-економічної кризи, коли ТНК ведуть жорстку боротьбу за ринки збуту і тим, що конкурентоспроможність міжнародних компаній безпосередньо пов'язана з такими питаннями, як вибір загальнонаціональної стратегії і пріоритетів розвитку в сучасних умовах.

Мета статті. Метою статті є дослідження інноваційних особливостей присутності ТНК на світовому ринку в сучасних умовах. Для досягнення означеної мети необхідно вивчити особливості та напрямки діяльності ТНК в умовах глобалізації та проаналізувати фактори, що впливають на міжнародну конкурентоспроможність ТНК.

Виклад основного матеріалу. Транснаціональна корпорація, ТНК (transnational corporation, TNC) – об'єднання фірм різних країн, що мають зарубіжні активи (капіталовкладення) і має сильний вплив на яку-небудь сферу економіки (або декілька сфер) в міжнародному масштабі. В англомовній літературі з міжнародної економіки для позначення міжнародних бізнес-організацій використовують терміни «багатонаціональна фірма» (multinational firms – MNF) чи «багатонаціональна корпорація» (multinational corporation – MNC), які використовуються як синоніми [1]. За визначенням ООН, транснаціональна корпорація – це підприємство, що об'єднує юридичних осіб будь-яких організаційно-правових форм і видів діяльності в двох чи більше країнах і проводить єдину політику та загальну стратегію завдяки одному або декільком центрам прийняття рішень [2]. Найбільш значущим елементом аналізу ТНК є виявлення зміни їх діяльності в умовах глобалізації. У першу чергу з позиції сформованої тенденції у зміні виробничої спрямованості ТНК, а також географічного зміщення в їх розташуванні в цілях освоєння нових регіонів.

Щороку кількість ТНК по усьому світу зростає, а масштаби їх діяльності набувають наддержавного рівня. В 2012 р. було зафіксовано 85 тис. ТНК та їх філій, які контролювали більше 85% світового експорту та 90% прямих іноземних інвестицій [3].

Найбільша кількість ТНК зареєстрована на території Німеччини (більше 7 тис.), а дочірніх ТНК – у Китаї (45 тис.). На частку цих країн припадає більше половини всіх ТНК у світі. За показником капіталізації ТНК переважно зосереджені на території США. Серед ТНК найбільшу роль відіграють 500 ТНК вищого ешелону, склад яких значно змінюється у зв'язку зі збільшенням конкуренції на світових ринках. Прикладом масштабного зростання є британська компанія «Vodafone», яка за свої роки існування 1991-2013 рр., пройшла шлях до компанії з 270 млн. абонентів у 60 країнах, та сума активів якої склала 139,57 млрд. дол. в 2012 р. [4, с. 28-29].

Існують ТНК, які ведуть свою діяльність більше ніж у 100 країнах світу. Наприклад, фірма «International business machines», яка займається

виробництвом електронно-обчислювальної техніки та ортехнічного устаткування, має філії більше ніж у 80 країнах, компанія «Siemens» – у 52, концерну «General Motors» належить 209 заводів США, 12 – у Канаді і 32 – в інших країнах. При цьому обсяг виробництва закордонних філій ТНК перевищує обсяг експорту країн їх походження (майже в чотири рази для США і більше ніж удвічі для Великої Британії та Швейцарії) [5, с. 128].

ЮНКТАД в 1995 р. було розроблено такий показник, як рівень транснаціональності фірми, який вимірюється за допомогою індексу транснаціоналізації (TNI), для оцінки різних її аспектів. Завдяки цим індексом було пороховано, що самими транснаціоналізованими компаніями є ТНК Гонконгу (індекс 86%), Ірландії (64%), Сінгапуру (59%) [4, с. 28, 35].

Однак у цей індекс не включено ще один аспект транснаціональної діяльності компаній, а саме, інтенсивність її закордонних операцій у відповідність з числом належних їй зарубіжних філій. Цей аспект обчислюється за допомогою індексу інтернаціоналізації, як співвідношення закордонних філій, що належать ТНК до їх загального числа.

Серед компаній з найбільшим іноземними активами близько 17 утримують 90% від загального об'єму активів за кордоном, до них належать Arcelor Mittal, Nestlй, Anheuser-Busch InBev та Vodafone Наприклад, із 300 тис. робочих General Electric більше половини базуються за межами США, в той час як в Toyota, що має більше робітників, та лише 38% їх знаходиться за кордоном. Можна зробити висновок, що фактор наявності кваліфікованої робочої сили також значно впливає на залучення філій ТНК на територію інших держав [6]. Виділяються і такі нові чинники, які впливають на ефективність функціонування бізнес-процесів: швидкість переміщення капіталу, ступінь інтеграції світових фінансових і товарних ринків, уніфікації та гармонізації правил ведення міжнародної торгівлі згідно з нормами СОТ, стандартизації національних законодавств та документообігу.

Запорукою успіху і джерелом ефективного функціонування провідних ТНК світу насамперед є використання оптимальної стратегії економічного зростання, з акцентом на інвестиційну діяльність в інновації. Також значну роль відіграє вміння керівництва материнських компаній вдало пристосуватися до швидких змін кон'юнктури світового ринку, володіння достатніми фінансовими ресурсами, наявність економічної влади і використання новітніх технологій у виробництві.

Таблиця 1
Країнова приналежність сучасних ТНК

Країни-володарі материнських ТНК	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
США	183	168	181	164	161	174
Китай	10	38	42	37	39	34
Франція	33	32	24	28	25	24
Японія	52	42	52	45	37	38
Росія	8	13	6	11	11	10
Бразилія	7	11	9	12	11	12
Великобританія	41	35	32	32	34	38
Німеччина	20	22	20	19	19	19
Швейцарія	12	12	10	13	14	15
Індія	8	13	10	16	14	12

Складено автором за даними Financial Times Global 500 [7]

Таблиця 2

Розподіл найбільших ТНК з виробничої спеціалізації і країнам у 2012 році [7]

Сфера діяльності	Кількість ТНК	Країни-засновники	Сфера діяльності	Кількість	Країни
Видобуток нафти і газу	43	США Китай Росія і т.д.	Високо технологічне виробництво	16	США Японія Тайвань
Банківсько-фінансова	71	США Китай Австралія і т.д.	Виробництво автомобілів, запчастин	17	Японія Німеччина США і т.д.
Виробництво харчової продукції	9	Швейцарія США Великобританія і т.д.	Фармацевтичне виробництво та біотехнології	22	Швейцарія Франція і т.д.
Програмне забезпечення, комп'ютерні послуги	13	США Німеччина Індія Японія	Сфера роздрібної торгівлі	17	США Іспанія Мексика і т.д.
Всього				208	

Складено автором за даними *Financial Times Global 500* [7]

Простежимо динаміку розвитку ТНК за 2007-2012 рр. наведено у таблиці 1. Дійдемо висновку, що зміщення діяльності ТНК в умовах глобалізації відбувається по двох позиціях. У першу чергу зміщення країнової приналежності материнських ТНК з топа 500, а також розташування їх філій та дочірніх компаній. Зміни країнового розташування ТНК, з одного боку, вказує на розвиток інтеграційних процесів, а з іншого – свідчить про економічний потенціал самих ТНК і країн, на території яких заснуються головні компанії.

Із загального числа ТНК у світовій економіці більша частина належить США. За цим показником ТНК США більше ніж у Японії і Великобританії, в 5 разів більше ТНК Китаю, Франції та Німеччини (в 7,3 і 9,2 рази відповідно). А стосовно корпорацій Бразилії, Індії та РФ – в 14,5 і 17,4 рази відповідно. Однак необхідно відзначити, що саме в період кризи міжнародні корпорації демонстрували істотне скорочення і коливання у зміні їх кількості. Ситуація дещо стабілізувалася в 2012 р. коли кількість американських ТНК в топі 500 знову збільшилася до 174 в порівнянні з 2008 р., що говорить про короткострокову стабілізацію американської економіки. Схожа ситуація спостерігалася в економіці Великої Британії після світової фінансової кризи.

Аналіз показав, що найбільшим числом ТНК володіють розвинуті країни, що також вказує на надлишок внутрішніх інвестицій, що переміщуються за кордон національних економік. Результати аналізу даної таблиці доводять припущення про те, що ТНК є показником надлишку внутрішніх інвестицій, які виходять за межі національних економік.

Згідно з даними таблиці 2, найбільша група ТНК зосереджена в банківсько-фінансовому секторі. У неї входять в основному корпорації США і Китаю, іменовані як транснаціональні банки (ТНБ). Друга найбільш численна група ТНК присутній у сфері видобутку та переробки нафти і газу, де лідируючі позиції також належать ТНК США і Китаю. До цієї групи входять і російські ТНК в особі Газпрому, Роснафти, Ощадбанку та ін. Третя група ТНК зосереджена в сфері фармацевтичного виробництва та біотехнології. У ній представлені Корпорації з Франції та Швейцарії. Ця група включає в себе 22 транснаціональні корпорації.

Міжнародна практика та дослідження вказують на те, що тенденції галузевого розподілу ТНК знаходяться під дією зрушень в організації

системи світової економіки. Емпірично можна зробити припущення про те, що ТНК, пов'язані з реальним сектором, будуть більш стійкими під дією впливу різних криз. Зміна в структурі ТНК реального сектора можливе простежити тільки в довгостроковому періоді.

Розглянемо динаміку числа ТНК в розрізі галузей їх присутності в період 2007-2012 рр. наведено в таблиці 3. В її основу були покладені міжнародний рейтинг «Топ 500» [7].

У таблиці 3 виділено ключові сфери діяльності ТНК за 6 років 2007-2012 рр. Як показують дані найбільш стійкою в умовах світових економічних криз є видобуток нафти і газу – на рівні 43-46 ТНК. Цей факт можна пояснити стійким попитом на світовому ринку енергетичної сировини, який залишається на одному і тому ж рівні, забезпечуючи потреби країн-імпортерів у ресурсному забезпеченні виробничої і соціальної сфер їхньої економіки.

Найбільше постраждала банківсько-фінансова сфера діяльності, де чисельність ТНК до 2009 р. скоротилася з 83 до 56. І не дивлячись на те, що з 2010 р. вони знову стали збільшуватися, докризовий показник до 2012 р. не був досягнутий. Це підтверджує факт фінансово-економічного профілю до економічних потрясінь.

Таблиця 3

Кількість ТНК у складі сфер виробничої спеціалізації за 2007-2012 рр.

Сфери діяльності	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
Видобуток нафти і газу	43	43	44	45	46	43
Банківсько-фінансова	83	71	56	69	75	71
Виробництво харчової продукції	7	9	11	9	9	9
Програмне забезпечення	11	10	12	12	12	13
Виробництво високотехнологічної продукції	21	18	18	21	19	16
Виробництво автомобілів	10	10	8	11	15	17
Фармацевтика та біотехнології	22	23	25	20	20	22
Сфера роздрібної торгівлі	16	12	19	19	15	17
Всього	213	196	193	206	211	208

Складено автором за даними *Financial Times Global 500* [7]

Згідно з даними таблиці 3, чисельність ТНК, які зайняті у виробничо-технологічній сфері продукції скоротилася з 21 (2007 р.) до 16 до (2012

р.). Такий ефект підтверджує макроекономічну теорію, коли в період криз компанії згортають НДДКР з метою виживання в умовах кризи. Значно підвищився статус ТНК, зайнятих у виробництві автомобілів і запчастин. За 5 років їх кількість збільшилася з 10 до 17, що є передумовою подальшого збільшення попиту на продукцію даної виробничої спеціалізації в прогнозованих оцінках. Таким чином, можна виділити два основних фактори, що визначають подальшу діяльність ТНК у світовій економіці. Зокрема це:

1) збільшення ємності внутрішнього ринку, рівня внутрішнього попиту в тих країнах, в рамках яких ТНК здійснює свою діяльність;

2) зниження виробничих витрат по своїй продукції ТНК [5].

Ситуація для ТНК в банківсько-фінансовій сфері дещо інша. При настанні кризи підприємства не можуть брати і повертати кредити, також як і фізичні особи, т.к. різко змінюється ситуація з кредитами, операціями.

Більш того, можна виділити також фактор, пов'язаний з політичною та економічною стійкістю країн, де розташовуються материнські компанії. Високий рівень ризиків, які впливають з цих

факторів призводить до втрати конкурентної переваги при створенні ТНК, а також при залученні дочірніх компаній на територію країн.

Крім названих має місце і впливають на зміну характеру діяльності ТНК, у тому числі примушують міняти географічне розміщення їх дочірніх компаній.

Саме тому країни при залученні ТНК повинні в першу чергу вивчити специфічні особливості тієї чи іншої ТНК, характерної для даного регіону.

Висновки і пропозиції. ТНК сьогодні роблять визначальний вплив на світову економіку, вони є головними двигунами процесу глобалізації, який є джерелом більшості змін, що відбуваються як у світовій економіці, так і в міжнародних економічних відносинах. Їм підконтрольна велика частка капіталу, вони здійснюють основну частину міжнародних торговельних угод. Це дозволяє дійти висновку про те, що в майбутньому вплив міжнародних компаній буде неухильно зростати, що неминуче призведе до зіткнення їх інтересів та може призвести до утворення глобальних фінансово-промислових імперій, що надалі посилять роль і вплив ТНК, а також інших транснаціональних недержавних структур.

Список літератури:

1. Транснаціональная корпорация, ТНК [Електронний ресурс]: за дан. универсальной научно-популярной энциклопедии под. ред. Добровольского А. В. // «Энциклопедия Кирилла и Гифорда». 2013. Режим доступа : http://www.krugosvet.ru/enc/gumanitarnye_nauki/ekonomika_i_pravo/TRANSNATSIONALNAYA_KORPORATSIYA_TNK.html?page=0,0#part-1.
2. United nations conference on trade and development / World Investment Report/ Transnational Corporations and Export Competitiveness [Електронний ресурс]. Washington 2003. – Режим доступа до журн. : http://archive.unctad.org/ru/docs/tdxiii_report_ru.pdf.
3. United nations conference on trade and development / World Investment prospects survey [Електронний ресурс]. New York and Geneva 2012. – Режим доступа : http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/webdiaeia2012d21_en.pdf
4. World Investment Report 2008. Роздел I. С. 28-29, 35.
5. Козак Ю. Г. Міжнародна економіка : [навч. посіб.] / Козак Ю.Г. Видання 2-ге, перероб. та доп. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 1118 с.
6. Biggest transnational companies [Електронний ресурс]: за дан. Focus // The economist – 2012. Режим доступа : <http://www.economist.com/blogs/graphicdetail/2012/07/focus-1>.
7. Financial Times Global 500 [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://www.ft.com/indepth/ft500>.

Лига А.О.

Кузьменко С. С.

Донецкий национальный университет экономики и торговли имени Михаила Туган-Барановского

ИННОВАЦИОННЫЕ ОСОБЕННОСТИ ПРИСУТСТВИЯ ТНК НА МИРОВОМ РЫНКЕ

Резюме

Статья посвящена исследованию особенностей и направлений деятельности ТНК в условиях глобализации. Рассмотрены современное состояние ТНК и направления изменения характера их деятельности в мировой экономике, степени их влияния на экономику стран. Выявлены факторы, которые оказывают влияние на международную конкурентоспособность ТНК.

Ключевые слова: ТНК, многонациональная корпорация, индекс транснационализации, инновации, иностранные активы.

Lyga A. O.

Kuzmenko S. S.

Donetsk National University of the Economics and Trade named by M. Tugan-Baranovskyy

INNOVATIVE FEATURES TNK PRESENCE IN THE WORLD

Summary

The article investigates the characteristics and activities of TNCs in the context of globalization. The present state of TNCs and the direction of change the nature of their activity in the global economy. their impact on the economies of countries. The factors that affect the international competitiveness of TNCs.

Key words: TNK, multinational corporation, transnationalization index, innovation, foreign assets.